
LÁTOGATÁS TÁTRAI VILMOS HEGEDŰMŰVÉSZNÉL, A ZENEMŰVÉSZETI FŐISKOLA TANÁRÁNÁL

EGY 1998 ÓTA FIÓKBAN PIHENŐ INTERJÚ FELIDÉZÉSE
Gondolatok a zenéről, a tanításról, Kodály Zoltánhoz fűződő kapcsolatáról
és korunk jelenségeiről

Tátrai Vilmos Kossuth-díjas hegedűművész-tanár
(Kispest, 1912. október 7. – Budapest, 1999. február 2.)
(momus.hu)

Kecskeméten, az Ének-Zenei Általános Iskola tanulójaként - emlékezetem szerint - a Tátrai vonósnégyes hangversenye volt az első és egyetlen olyan alkalom, amikor ismert, de addig csak a Magyar Rádióban hallott művészek játékát – mint növendékek – személyesen meghallgathattunk.

K. Udvari Katalin: Tanár úrnak Kodály Zoltánhoz fűződő közeli kapcsolata hosszú időszakot ölel át. Iskolánk megalakulása az '50-es években volt. Mit őriz Kodály Zoltánnal kapcsolatban az emlékezetében ebből az időből, amit a legjellemzőbbnek tart?

Tátrai Vilmos: Emlékeimet olyan szavakkal fejezhetem ki, amelyek mára nagyon elkoptak és elvesztették a fényüket: *hazaszeretet, etika és erkölcsi magatartás*. Ez a gondolkodásmód és a személyes jelenléte felbecsülhetetlen volt olyan időszakban, amikor a művészeket három csoportra szakították: a támogatottakra, a megtűrtre és a tiltottakra.

K.U.K.: Az elmúlt évadban a FÉSZEK KLUBBAN alkalmam volt a 85. születésnapja alkalmából rendezett hangversenyen Tanár úr hegedűjátékában gyönyörködni. A hegedülés, a tanítás ma is része életének?

Tátrai Vilmos: A Magyar Kamarazenekart 1987. április 12-én 30 évi működés után egyszerűen megszüntették. Most a régi zenekari tagok segítségével Új Magyar Kamarazenekar néven koncertre készülünk, október hónapban.

A tanítástól sem szakadtam el. A főiskolai növendékeim mellett Törökbálinton tanítottam, néhány évvel ezelőttig. De abbahagytam. Nem a tanítás, nem az utazás fárasztott, hanem a sok brutalitás, amit útközben tapasztaltam, akár autóval, akár a közjárműveken. Hihetetlenül durva incidensek szemtanúja az ember teljesen váratlanul, hétköznapi és jelentéktelen események alkalmával, például egy piros lámpánál, egy közlekedési lámpánál való várakozás miatt, vagy az idősebbekkel szembeni kíméletlenség az autóbuszon.

A Főiskolán még most is tanítok, nyugdíjazás után 6-8 növendékem volt. Most diplomázott le a két utolsó. Ezután kamarazenét fogok tanítani, heti két órában. Általában most nyugdíjazás mellett 1 órát taníthatunk, nekem a Kossuth-díjra való tekintettel lehetőségem van két órára, a kollégáimhoz hasonlóan 720 Ft-os óradíjért, levonás nélkül...

K.U.K.: Hogyan látja Tanár úr ma a zene szerepét a gyermekek életében?

Tátrai Vilmos: Most olyan minden, mintha mindent előlről kellene kezdeni. A durvaság szabadon működik. Soha nem volt olyan nagy jelentősége a fiatalok zenetanulásának, mint most. Ők még nincsenek átítatva értéktelen, gyorsan megszerzett kultúrával, ami csak annyit jelent, mint a rossz festék, ami egy pillanat alatt lepattan.

Ki kell alakítani a magyarságtudatukat. Elkeserítő jelenség, hogy úgy alakult a művészet iránt érdeklődők helyzete, hogy akinek megvan az igénye, nincs rá pénze, akinek pedig módja lenne, az „új gazdagok”, nincs rá igényük. Korunk jellemzői ezek a perc emberek. Így most nem tudunk beszélni zenei közvéleményről, nincs zenekritika.

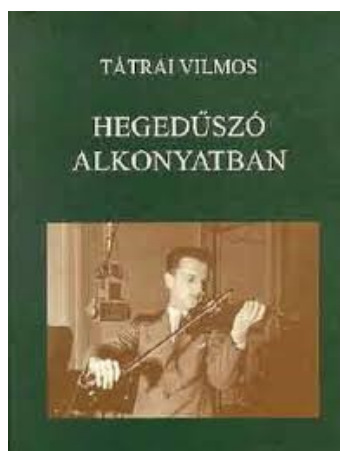
A világon nagyon sok helyen léptünk fel. Londonban – Amszterdamban – Amerikában és Johannesburgban is ismerték a játékunkat, mégis azt az emléket őrzöm magamban, amikor a Károlyi kerti koncertjeinken még a kerítés mellett is végig állva hallgatták a zenét.

K.U.K.: Tanár úr! Koncertjén irigylésre méltóan egyenes tartással, a fiatalokat megszégyenítő fürgeséggel lépett hegedűjével a zongorához és játszott. Hogyan tudta így megőrizni állóképességét és frissességét?

Tátrai Vilmos: A sport és a természet szeretetével. A gimnáziumban 400 m-en középtávon úszóbajnok voltam. Felvidéki születésű vagyok. Nagyon szegények voltunk. Első katonazenekari fizetésemből egy kerékpárt vettem, amivel nagy túrákra mentem a hegyekbe. Gyermekkorom óta része életemnek, hogy két nyári hónapot a Garam völgyében töltök családommal együtt. Az emberi, a művészi teljesítő képesség a lélek békéjétől is függ. Feldúlt lélekkel nem lehet kiülni játszani és hegedülni.

Sokszor találkoztam ármánnyal, igazságtalansággal, magam és más miatt is. A nehéz pillanatokban Isten keresése néha válsággal jár, ésszel fel nem fogható, megmagyarázhatatlan. De az etikai és erkölcsi törvények kapaszkodót jelentenek, és ez nem maradhat ki a nevelésből. Az emberi magatartás alapvető, elemi normáit mindig be kell tartani.

A Nemzeti Zenedében tanultam, soha nem fordulhatott elő, hogy kvartett próbán valaki ne jelenjen meg. Ma a zeneakadémiai kamarapróbán hiányoznak.

K.U.K.: Befejezésül megkérdezem, hogy a zenei hivatás folytatódott-e a családban?

Tátrai Vilmos: Gyermekkorom óta máig őrzöm szüleim muzsikálásának emlékeit, valamennyien játszottak hangszeren. Fiam, unokám jól hegedülnek, lányomnak szép énekhangja van. Ha nem is mentek zenei pályára, valamennyien a művészetekkel kapcsolatos hivatást választottak. 42 évig kvártetteztem, 50 évig zenekarban, 30 évig kamarazenekarban játszottam. A zene megszépítette az életemet. Erről írom önéletrajzi könyvemet.

A Zeneakadémia felújítás előtti művészsobájában Tátrai Vilmos, Szűcs Mihály, Farkas Ferenc és Banda Ede (evangelikus.hu)

A Tátrai Vonósnégyes: Tátrai Vilmos, Várkonyi István (aki 1968-tól lett a vonósnégyes második hegedűse), Banda Ede és Konrád György (evangelikus.hu)

a jubiláló Tátrai - vonós

A magyar zene forradalma a század első negyedében nem robbanás volt, hanem rianás. Nemcsak a két nagy mester, Bartók és Kodály feltűnése vert éket a megmerevedett európai zene német jegébe: az úttörőket követők, hívők és hittérítők a próféta-interpretátorok egyre növekvő sora követte, a rés harsogva tárgult. Bartók világa azt is jelentette: Molnár Antal, Basilides Mária, Waldbauer-vonósnegyes. Bartók vonósnegyeseinek talán nem is csak bemutatója, hanem inspirátora is volt ez a nagyszerű együttes, nemcsak Magyarországon, hanem világszerte diadalra juttatva a század kamarazenéjének legnagyobb alkotásait. A Waldbauer-kvartett örökségét tudatosan vállalta a második világháború után alakult Tátrai-vonósnegyes. Tátrai Vilmos, az együttes primáriusa ezt megelőzőleg maga is tagja volt a Waldbauer-kvartettnek, első kézből vette át a hagyományt, repertoárt és hozzáállást egyaránt. Hozzáállás — ez a nem túlságosan széphangzású kifejezés azt próbálja jelezni, hogy ezúttal nem csak, sőt nem is elsősorban a stílusról van szó. Valami program-szerű, harcos tudatosság: odaadás, alázat, művészi becsület és egy csupán a pedagógiával határos lelkeség jellemezte működésüket, mind az elődét mind az utódát. Tátraiék ma ugyanúgy a jelen és jövő zenéjének úttörői, mint Waldbauerék voltak annak idején. A fiatal magyar zene alkotói közül jelenleg harminchat szerző műve szerepel listájukon és ezt a névsort évről évre gyarapítják. A vonósnegyes — jelenlegi összetételében Tátrai Vilmos primárius, Várkonyi István második hegedűs, Konrád György brácsás és Banda Ede gordonkás — ma is a leg többet hangversenyző, programját legsűrűbben változtató, legmozgékonyabb és a legszélesebb stílusstartományban já-

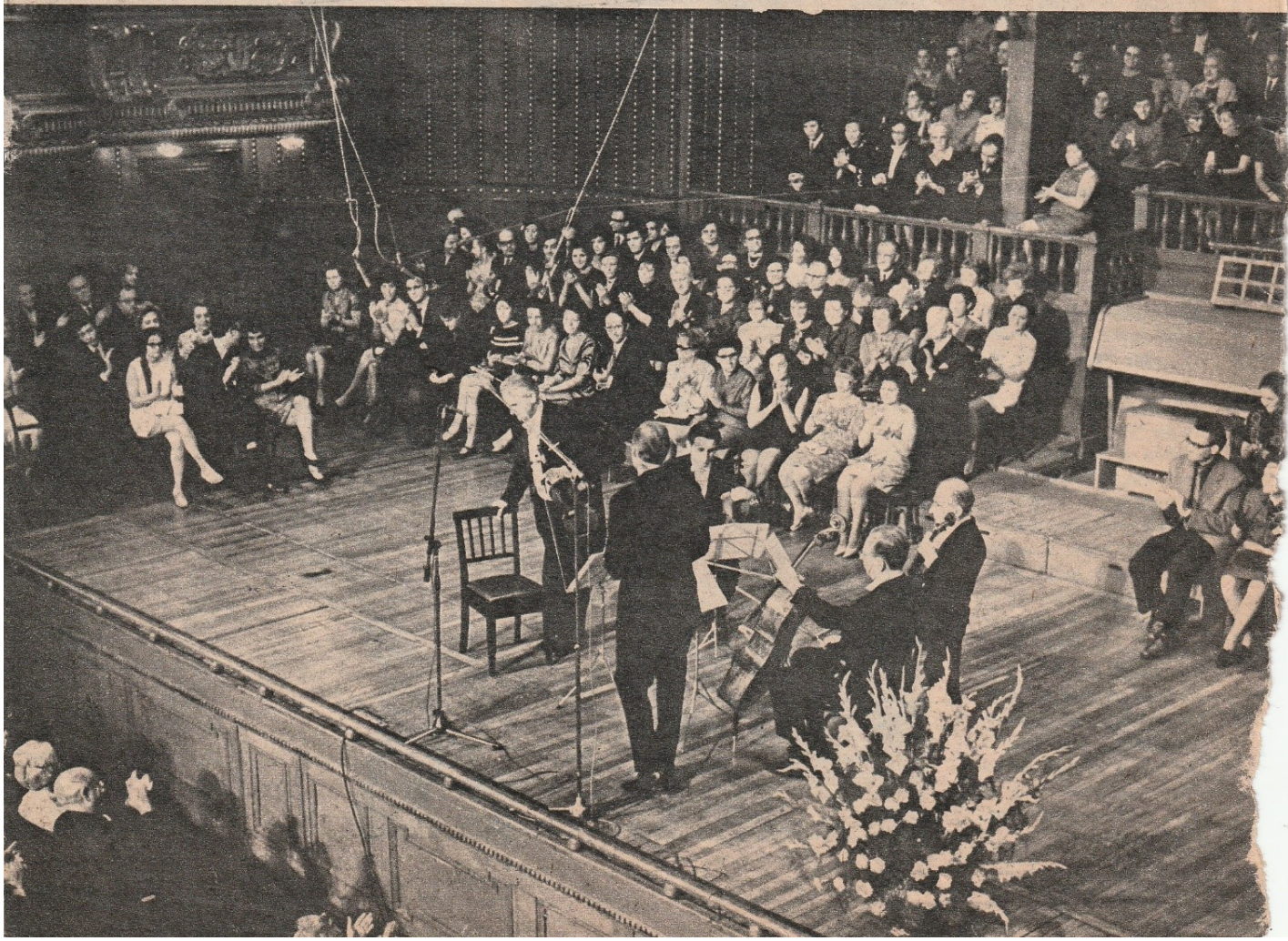
ratos magyar együttes, a preklasszikusoktól a mai európai zene új hangvilágát kereső kísérleteiig minden érték felkarolását vállaló művészi közösség.

Jubileumi koncertsorozatuk első estjén is hűek voltak önmagukhoz a program változatosságában és igényességében. A bécsi klasszikusok — egy Haydn-kvartett — a zenei romantika és Bartók. A sorozat további hangversenyein pedig a Waldbauer örökség önértékes hirdetése: Kodály, Dohnányi, Lajtha László, Kadosa, Szervánszky Endre és egy bemutató, Farkas Ferenc vonósnegyese. Mellettük a kamarazenei pódium sokoldalú gazdagsága: Beethoven és Schumann, Mendelssohn és Ravel, főleg pedig három művel is reprezentálva, Mozart. Hogy Bartókot — és pedig az I. vonósnegyest — mindjárt első estjük műsorára vették, abból a kontinuitás tudatára, a magyar kamarazene egységes szellemben való folytatásának zenetörténeti kiállítására lehet következtetni.

Az I. vonósnegyes — mint Bartók életművében általában a vonósnegyesek — az addigi eredmények rögzítésének és nagyszabású, erősen koncentrált összefoglalásának erőfeszítéseiből szárnyal magasba. (Figyelemre méltó egyébként ebben a vonatkozásban is a vonósnegyes szerepének azonossága Beethoven és Bartók élete művében.) Az első kvartett 1908-ban született. Hogy meg is szólaljon, ahhoz, mint mondtuk, előbb a Waldbauer-vonósnegyesnek is meg kellett születnie: a bemutatóra csak két évvel a mű befejezése után került sor. Bartók ifjúkori műveinek egész emberi és zenei programja, szinte drámája zajlik le három, elég terjedelmes tételben. Magyarság és Európa egyeztetése, úgy lenni magyar muzsikusként, hogy ez

A 25 éves jubileumát ünneplő Tátrai-vonósnegyes köszöntése a Zeneakadémia hangversenyén

(MTI Fotó — Molnár Edit felv.)

négyesről

zel ne szakadjunk ki a világ zenei kultúrájának legteljesebb összefüggéseiből. Meghaladni a „kórusnémet” és a „cigányprimás” egymásra acsarkodó parlagi kettősének millenáris képletét, megvalósítani mindazt, amit a Zeneakadémián Koessler János és Mihalovich Ödön tanít, de úgy, hogy az ellen az „igazi” magyar zenéért még Liszt Ferencet is kiirtani kész Eötvös Károlynak se legyen kifogása. Nos, ez a törekvés persze megvalósíthatatlannak bizonyult; hogy a magyar zene világzenévé váljék, ahhoz előbb fel kellett fedezni a magyar népdalt, annak a minden megmerevedett zenei formát megbontani adatott modális és ritmikus elemeivel, Európa előtti, ősi és mélységes titkokat tudó intonációjával. Ez a felfedezés az I. vonósnégyes keletkezésének idején még csak félig történt meg. A népdalt ismerte már Bartók és Kodály, de felemeltetésének módját még inkább csak sejtették, mint tudták. Talán kissé úgy kezelték még, mint a magyar zenének egy végre az akkori modern nyugati muzsikába beleilleszthető, annak nem ellentmondó, az eddiginél kevésbé barbár lehetőségét. A pentatonika technikailag még óvatoss, tapogatózó, de már igényes és funkciójában központi jellegű megszólalása a mű befejező tételének legkiemeltebb helyén, a szögletesen kopogó népi ritmika a fináléban már ennek a felfedezésnek örvendetes hirdetése. És valóban csodálatos, milyen tökéletes egységbe olvad az ötfokúság, a késő-beethoveni formálás vonósfűgáival, a trisztáni diszharmonizációt merészen továbbképző akkordokkal, a dallamot egyszerűen elmosó és továbbszővő századelői szólamvezetéssel. Hogy a magyar zene életképes Európában, azt Bartók ezzel a módszerével is bebizonyította volna, ha nem bizonyított volna már a *II. vonósnégyesben* is sokszorta többet: hogy a magyar zene a hanyatló európai muzsika megváltásának útját is meg tudta mutatni.

Tátraiék annyira otthon vannak ebben a zenében, hogy stílus- és értelmezési problémák már nem merülhetnek fel. Ami náluk időnként kérdésesebb: a hangzás. Az együttes, valószínűleg éppen sokoldalú igénybevettsége miatt, az utóbbi időben hajlamos rá, hogy időnként kissé fáradtabban, szürkébben játsszék. Nos, a jubileumi alkalom mintha „feldobta” volna a négy kiváló művészt. A reflektorok fényében hangjuk is mintha fényesebbé vált volna. S ez különösen akkor tetőzött, amikor Fischer Annie is megjelent köztük, az ünnep díszének emelésére. *Schubert Pisztráng-ötöse* varázslatos kompozíció. Az effajta vonós-zongora kombinációk némiképpen problematikusak, még Beethovennél és Brahmsnál is. A vonósok és zongora hangja tulajdonképpen éppoly kevésbé alkalmas valódi elegyülésre, mint az olaj és a víz. Egymás fölött lebegnek, keveretlenül, oldatlanul, elkülönülten. Ez persze önmagában nem baj, csak tudni kell róla és élni kell tudni ezzel a kettősséggel. A Haydnnál, Mozartnál, sőt Beethoven korábbi műveiben még itt-ott hallható „tautológias” megoldás — vagyis ahol a zongora tulajdonképpen maga el tudná mondani a kvartett mondanivalóját — itt, akár a későbbi Beethovennél, a tökéletesebb, hangversenyszerű megoldásnak ad helyet. A zongora és a vonóscsoport itt nyíltan szembenállnak, koncerteznek egymással, s a vonósok mintha egy zenekar tömény összevonásaképpen szerepelnének. A Schubert-műben ezt jelzi a második hegedű hiánya és a helyette beállított nagybőgő is. (*Farkas J. Ferenc* játszotta, társaihoz méltóan). A *Pisztráng-ötös* megjelölés tudvalevőleg a *Pisztráng* című Schubert dalból származik, amelyet a szerző a negyedik (ezúttal nem utolsó) tétel variációs témájaként felhasznált. De a dalszerűség az egész művet jellemzi. Nyílt, friss, mesterkéletlen szépség, erő és egyszerűség árad gazdagon ebből a széles réten bolyongó, ábrándos és derűs remekműből, az élet mindennapi gazdagsága, magától adódó totalitás. Fischer Annie játéka ennek a természetes bőségnek ajándékát érezette. Úgy tudott ajándékozni, hogy érezhetően maga örült neki elsőnek. A kvintett méltó lezárása volt a jubileumi estének.

A Művészeti Hetek zenei programjának szép eseménye volt a Magyar Állami Hangverseny Zenekar Lukács Ervin vezényelte hangversenye, amelyen a Magyar Rádió és Televízió Énekkara (felső képünk az énekesek: Andor Éva, Szirmai Márta, Szigeti László és Ütő Endre), valamint zongorán Rudolf Kerer (alsó képünk) működött közre (Vámos László felv.)

Keszi Imre beszámolójának forrása (K.Udvari Katalin gyűjteményéből)
Megjelent a Film, Színház, Muzsika c. hetilap 1971. február 16. számában.

A negyedszázados jubileum közreműködői: Tátrai Vilmos, Várkonyi István, Konrád György és Banda Ede a Zeneakadémián (1971) (evangelikus.hu)

A 40 éves jubileumi koncert a Zeneakadémián (1986) (evangelikus.hu)

***K. Udvari Katalin** gordonka és szolfézs tanár, a Kecskeméti Ének-Zenei Általános Iskola legelső osztályának volt növendéke, a PSALMUS HUMANUS Művészetpedagógiai Egyesület alapító elnöke

FÜGGELÉK:

Bartók · Tátrai Quartet · First Quartet, op 7 · Hungary, 1958 (1/6) (29:40)

Bartók Béla: I. vonósnégyes, op.7

I. Lento; II. Allegretto **09:16** III. Allegro [Introduzione] - Allegro Vivace **17:54**

Tátrai Vilmos (I. hegedű), Szűcs Mihály (II. hegedű), Iványi József (brácsa), Banda Ede (gordonka)

Qualiton HLPX1010-14 (1958)

J. Haydn: String Quartet in B flat major Op. 50 No. 1: I. Allegro (6:05)

Joseph Haydn: B-dúr vonósnégyes, op.50, No. 1. (Hob.III. 44.) I. Vivace
Tátrai Vilmos (I. hegedű), Várkonyi István (II. hegedű), Konrád György (brácsa), Banda Ede (gordonka)

© 1987 HUNGAROTON RECORDS LTD.

The Masters Collection: Tátrai Quartet

Első lemez

- 1–4. Joseph Haydn: D-dúr “Pacsirta” vonósnégyes , Op. 64 No. 5 (17:45)
- 5–8. Joseph Haydn: Esz-dúr “Tréfa” vonósnégyes , Op. 33 No. 2 (17:12)
- 9–12. Wolfgang Amadeus Mozart: A-dúr klarinétötös, K. 581 (28:22)

Második lemez

- 1–5. Bartók Béla: IV. vonósnégyes , Sz. 91 (22:22)
- 6–9. Bartók Béla: VI. vonósnégyes, Sz. 114 (27:32)
- 10–11. Kodály Zoltán: II. vonósnégyes, Op. 10 (16:46)

Harmadik lemez

- 1–3. Luigi Boccherini: D-dúr kvintett (“Fandango”) (22:31)
- 4–6. Dohnányi Ernő: Esz-dúr zongoraötös, Op. 26 (23:54)
- 7–9. Lajtha László: X. (Erdélyi) vonósnégyes, Op. 58 (20:50)

Előadók:

Tátrai Vonósnégyes

Kovács Béla – klarinét (Első lemez: 9–12)

Szendrey-Karper László – gitár (Harmadik lemez: 1–3)

Szegedy Ernő – zongora (Harmadik lemez: 4–6)

Katalógusszám: HCD 32817–19

Megjelenés: 2019. február 15.

Összidő: 198:04